

Posudek oponenta na disertační práci Petra Hlaváčka: „Aktéři a mechanismy regionálního rozvoje na příkladu Ústeckého kraje“

Kvantitativní parametry: Práce má 140 stran textu, 7 stran příloh a 12 stran seznamu literatury, který obsahuje 233 položek.

Příslib rozboru „aktérů a mechanismů regionálního rozvoje“ obsažený v názvu disertační práce Petra Hlaváčka je atraktivní motivací k jejímu otevření. Téma může být v tomto smyslu zajímavé jak pro teoretičtější, tak i pro prakticky zaměřené čtenáře, neboť role aktérů a mechanismů v regionálním rozvoji je v obou rovinách otázkou zásadní. Obsahová šíře názvu je zúžena jeho druhou polovinou, která specifikuje lokalizaci autorovy pozornosti směrem k regionálnímu rozvoji Ústeckého kraje. Výběr tohoto území je přirozený vzhledem ke znalosti místního prostředí, která je daná místem jeho působení (a zřejmě i bydliště). Stejně tak je ale výběr území relevantní v ohledu k zajímavosti provedených hodnocení regionálního rozvoje a změn v postkomunistickém období, jelikož se jedná o území postižené tzv. dědictvím nepříznivé ekonomické specializace včetně souvisejících specifik sociální struktury atd..

Struktura práce je logická a odvislá od skutečnosti, že vybrané části (v souhrnu patrně větší díl textu) jsou založeny na publikovaných člancích a mají do značné míry charakter samostatných studií. Tyto studie tvoří 4 kapitoly zaměřené na: (1) vyhodnocení PZI v Ústeckém kraji, (2) empirické hodnocení vnímání významu jednotlivých aktérů a bariér spolupráce, (3) porovnání situace vybraných měst (center ORP) Ústeckého kraje a (4) analýze vybrané neziskové organizace. Těmto kapitolám předchází teoretické zarámování problematiky, ve kterém jsou v obecné rovině rekapitulovány jednotlivé přístupy k regionálnímu rozvoji a pohledy na roli aktérů. Díky různorodosti zaměření jednotlivých empirických kapitol není propojení úvodní teoretické části s dalším textem vždy přímočaré. I jednotlivé dílčí studie mají ovšem vždy kratší či delší teoretický vstup, jejichž rozpracovanost je možná odvislá od skutečnosti, zda daná část byla či nebyla dříve publikována ve formě článku. Trochu nezvyklé je, že disertační práce nemá obvyklý krátký úvod – autor začíná přímo kapitolou 1 (Teoretická východiska, hypotézy a metodologie).

Obecnou poznámku si dovoluji ke klíčovému termínu disertační práce, kterým je slovo aktér. Zde je možno poukázat na určitý nesoulad mezi významem tohoto slova (alespoň jak ho subjektivně vnímá autor tohoto posudku) v některých sociálně-vědních konceptech a teoriích na jedné straně a praktičtější orientovaných hodnoceních regionálního rozvoje na straně druhé. V prvním případě je slovo aktér dáváno do dialektického protikladu ke struktuře – role aktéra zde představuje kapacitu jednotlivce ovlivňovat realitu (tj. např. chápání anglického termínu agency sociology), zatímco struktura tuto kapacitu omezuje. V regionálním rozvoji se slůvko aktér často používá pro v podstatě jakýkoliv subjekt – méně často jednotlivce, častěji firmy a další organizace (nestátní i

státní), ale i stát jako celek. Možná jde též o otázku překladu z angličtiny. V disertační práci (stejně jako a jiných textech, ze kterých autor vychází) je tento terminologický nesoulad zřetelný při použití termínu aktér v úvodní části, která je do značné míry na dialektickém vymezení aktéra vůči struktuře postavena. V následujících empirických hodnoceních je naopak termín aktér používán ve druhém významu – tzn. ve vztahu k široké škále konkrétních subjektů regionálního rozvoje.

Dále přejdu k jednotlivým konkrétnějším poznámkám:

- Na str. 32-33 autor zmiňuje úvahu o tom, že relativně nízký podíl malých a středních firem v Moravskoslezském, Ústeckém a Karlovarském kraji může být způsoben horší regionální dostupností úvěrů. Toto tvrzení je podle mne diskutní a žádalo by si podle mne další rozvedení.
- Na str. 46 je poukázáno na relativní úspěšnost Ústeckého kraje z hlediska úrovně příchozích PZI a dále jsou pak hodnoceny rozdíly v PZI mezi jednotlivými okresy kraje. Zde by bylo na místě, vedle agregovaných hodnot toků PZI za okresy, zmínit význam největších investičních projektů, které mohly popsanou variabilitu mezi okresy dosti ovlivnit.
- Poněkud zavádějící je výčet lokalizačních faktorů PZI na str. 49. Některé konkrétní motivy pro umístění výroby jsou podány generalizujícím způsobem. Dále v závorce je nicméně uvedeno, že se tyto motivace vztahují pouze k jedné firmě.
- V kapitole 3.4 jsou diskutovány důležité a aktuální problémy průmyslové zóny Triangle. V úvodních větách je zde zmíněno kvalitativní šetření, ale toto není dále specifikováno. Jedná se tedy v této kapitole o rozbor provedený na základě sekundárních informací nebo proběhlo nějaké terénní šetření kvalitativního charakteru?
- Obdobnou výtku k nedostatečnému popisu metodiky mám i v případě následující kapitoly 4.2. Zde je již evidentní, že kapitola je založena na terénním šetření a do určité míry je popsán i vzorek. Chybí mi ovšem charakteristika jednotlivých částí vzorku, které jsou dále porovnávány (subjekty z Ústeckého kraje vs. zbytku ČR). Poskytnuté údaje o struktuře dotazovaných subjektů naznačují, že šetření nelze považovat za reprezentativní (zejména při hodnocení disgregovaných skupin). Z tohoto pohledu se některé komentáře výsledků proto zdají být až příliš zobecňující (např. komentář k tabulce 8; zde by také možná prospělo, pokud by byla zvolena širší škála).
- Sledování vlivu ekonomických bariér na rozvoj networkingu proběhlo v této kapitole prostřednictvím zjišťování finančního zázemí, nedostatku kvalifikovaných pracovníků a nedostatku vhodných partnerů. U prvních dvou charakteristik mi přímá souvislost s bariérami networkingu uniká.
- Podobně u následující kapitoly 5 nejsem zcela přesvědčen o tom že počet NNO (ať už absolutní či relativizovaný) nutně něco vypovídá o rozvinutosti neziskového sektoru v daných městech (str. 91).

- S předchozí poznámku souvisí i dojem, že ačkoliv je ve všech kapitolách akcentován význam konceptu institucionální hustoty, je někdy použití tohoto termínu trochu násilné, resp. mechanistické ve smyslu zdůraznění kvantity subjektů bez přihlédnutí ke kvalitě.
- Interpretace grafů 14 a, b je sporná – podle mne tyto grafy ukazují spíše nezávislost než částečnou závislost (str. 93).
- Zajímavé je hodnocení na str. 95-6, kde je sledována pozitivní souvislost mezi délkou realizace komunitního plánování a objemem získaných dotací neziskových organizací. Nejsem si nicméně jistý, zda je uvedená logika interpretace tohoto vztahu správná. Nejde o korelaci falešnou? Jinými slovy, není využívání komunitního plánování u organizací, které jsou úspěšnější v získávání dotací, průvodním a parciálním „znakem“ jejich vyšší aktivity? Není spíše tato aktivita a činnost prvotním důvodem jejich vyšší úspěšnosti?
- Podobně se lze zamyslet při tvrzení na str. 119, že ve městech s vyšším počtem terciérních subjektů je vyšší příliv finančních zdrojů ze státního rozpočtu než ve městech s vyšším podílem firem ze sekundárního sektoru. Není dříve doložená vyšší nezaměstnanost ve městech s vyšším počtem terciérních subjektů i příčinou vyššího přílivu finančních zdrojů ze státního rozpočtu?
- Proč v kapitole 6 věnované případové analýze NNO (která je zde nazývána Sociální agenturou) není specifikováno o jakou organizaci konkrétně jde?
- Z hlediska formálního je podle mne disertační práce zpracována dobře. Vyskytují se pouze banality typu záměny odkazů na Přílohy II a III v poznámce pod čarou na str. 7. Drobné výtky mám k přehlednosti některých grafů (např. graf 7 – hodnoty by měly začínat jedničkou; u grafů tohoto typu by byla přehlednější inverzní stupnice). Také uvádění celých referencí v poznámkách pod čarou je nezvyklé. Podle mne by bylo vhodnější odkazovat obvyklým způsobem a celé reference pak zařadit do seznamu literatury na konci práce.

Závěrem mohu prohlásit, že žádnou z uvedených dílčích kritických poznámek nepovažuji za zásadní. Přestože úroveň propracovanosti jednotlivých kapitol se podle mne různí, disertační práce Petra Hlaváčka je jako celek informativní a přináší zajímavé a prakticky relevantní poznatky. Také v ohledu k teoretickému uchopení a obecnému zarámování problematiky prokázal autor náležitý přehled a schopnosti uvažování. Předkládanou práci proto doporučuji k obhajobě.

26.10.2010

Josef Novotný,

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK